

Sofia

I/2009

HELSINGIN
KAUPUNGINMUSEON
ASIAKASLEHTI

HELSINGFORS
STADSMUSEUMS
KUNDTIDNING

Varokaa, mustalaisia!

VÄÄRINYMMÄRRYKSEN HISTORIAA HAKASALMEN HUVILASSA

EN RÖD MASSEY FERGUSON • TYÖVÄENASUNTOMUSEO AVAUTUU UUDISTUNEENA • DIGI(LLÄ) TALTEEN

Sisältö

Helsingin kaupunginmuseo / Jan Alanco

Työväenasuntomuseo tarjoaa jälleen intiimin sukelluksen helsinkiläisen arjen historiaan.

Helsingfors stadsmuseum / Juho Nurmi

Det kräver mycket tålmod att putsa en lerig och oljig traktor – på museis med en pensel!

Sivu 10

Rakennussuojelu ei aina tarkoita järeitä toimenpiteitä. Jo pelkkä huolenpito edesauttaa kulttuuri-perintömme säilymistä. Veljekset puhdistavat Östergårdin huvilan vesikouruja Jollaksessa 1970-luvulla.

4 Työväenasuntomuseo avautuu uudistuneena

6 Varokaa, mustalaisia!
Väärinymmärryksen historiaa

10 Kunnioita kulunutta, varjele vanhaa

12 En röd Massey Ferguson

14 Asiakasta varten

16 Digi(II)ä talteen

18 Vuodevaate lepoon

19 Tutkijan työpöydältä

20 SOFIAN UUTISIA

22 Brief in English

23 Tapahtumakalenteri tammikuu–elokuu 2009

24 Museot ja näyttelyt

Romanit ovat eläneet Euroopassa keskiajalta lähtien mutta pysyneet vieraina pääväestölle. Hakasalmen huvilan vierailunäyttely tutustuttaa vanhaan mutta tuntemattomaan vähemmistöön.

Helsingin kaupunginmuseo / Eugen Höffers 1866

Sivu 16

Digitointi pelastaa vanhat valokuvat, ja niiden sähköinen selailu on helppoa ja kätevää. Silti esimerkiksi kuvien haku-sanoittaminen on vaikeaa, koska kuvat voi tulkita monin tavoin. Liittyykö vaikkapa tämä kuva uskontoon, arkkitehtuuriin, kaupunkimaisemaan vai matkailuun? Vai kaikkiin?

Kansikuva

Kaksi romaninaista Helsingin kaupungin rajalla Pitäjänmäellä vuonna 1958. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo / Constantin Grünberg.

Helsingin kaupunginmuseo

Sofia

1/2009

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEON ASIAKASLEHTI / HELSINGFORS STADSMUSEUMS KUNDTIDNING

PÄÄTOIMITTAJA/HUVUDREDAKTÖR Tiina Merisalo, museonjohtaja • **TOIMITUS/REDAKTION** tutkija-tiedottaja Jere Jäppinen • **OSOITE** PL 4300, 00099 Helsingin kaupunki, puhelin (09) 3103 6630, telekopio (09) 3103 6664 • **ADRESS** PB 4300, 00099 Helsingfors stad, telefon (09) 3103 6630, telefax (09) 3103 6664 • **KOTISIVU/HEMSIDA** www.helsinginkaupunginmuseo.fi / www.helsingforsstadsmuseum.fi • **SÄHKÖPOSTI/E-POST** kaupunginmuseo@hel.fi • **ULKOASU/LAY OUT** Lagarto • **KIRJAPAINO/TRYCK** Erikoispaino Oy • **ISSN** 1457-9049. Seuraava lehti ilmestyy elokuussa 2009. Följande nummer utkommer i augusti 2009.

ELÄMÄÄ JA ELÄMYKSIÄ MUSEOSSA

JOULUKUUN 2008 alkuun mennessä kaupungin-museossa on jo ollut peräti 140 000 kävijää, yli kaksi kertaa edellisvuotta enemmän. Kävijämäärien huima kasvu on vapaan pääsyn ansiota, ja tehostuneella markkinoinnillakin on ollut osansa. Suosituimmat museomme, Sofiakadun päära-kennus ja Sederholmin talo, ovat tärkeitä myös ajankohtaisessa Torikortteleiden elävöittämisessä – tarjoaahan museo kaupungin sydämessä kaikille lompakon paksuudesta riippumatta kiinnostavan käyntikohteen ja samalla pääsyn yhteisen kulttuuriperinnön ääreen.

Kaupunginmuseo luo elämää historialliseen keskustaan myös tuottamalla monipuolisia tapahtumia. Esimerkiksi Sederholmin talon kustavilainen kahvila, joka keräsi kesäkuun Helsinki-viikolla 10 000 kävijää, uusitaan ensi kesänä uudella 1809-teemalla merkivuoden kunniaksi ja jälleen yhteistyössä Palmian kanssa.

Museossa ei siis edelleenkaan lorvailla vaan tehdään joka vuosi jotakin uutta ja puhuttelevaa.

Helmikuussa 2009 Hakasalmen huvilassa avautuu Euroopan romanien vaiheista ja kulttuurista kertova vierailunäyttely. Tietoisien haastavasti nimetty ”Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa” etsii uutta sekä sisällöllään että ulkoasullaan ja haastaa kävijän tutkimaan omia pelkojaan ja ennakkoluulojaan. Aihe osuu ajan hermoon Helsingissä, jossa kaduilla kerjäävät, kaukaa tulleet romanit ja viranomaisten toimet heitä kohtaan herättävät hämmennystä ja oman-tunnonkysymyksiä.

Kesän alussa avautuu uudistettu Työväenasun-tomuseo, yksi kaupunginmuseon rakastetuimmista näyttelypisteistä. Hellä-varaisen kasvojenkohotuk-sen ja pintojen raikastuksen kokenut talo kutsuu jälleen arjen nostalgian ääreen.

**ELÄMYKSELLISIÄ HETKIÄ
KAUPUNGINMUSEOSSA!**

Juha Nurmi

Tiina Merisalo
museonjohtaja/museidirektör

LIV OCH UPPLEVELSER PÅ MUSEET

FRAM TILL DECEMBER 2008 har stadsmuseet haft så många som 140 000 besökare, över två gånger så många som föregående år. Besökarantalets enorma ökning beror på det fria inträdet, och den effektiviserade marknadsföringen har också haft en inverkan. Våra mest populära museer, huvudbyggnaden på Sofiegatan och Sederholmska huset, är också viktiga för det aktuella upplivandet av torgkvarteren – museet erbjuder ju ett intressant besöksmål för alla i stadens hjärta, oberoende av plånbokens tjocklek, och samtidigt tillträde till ett gemensamt kulturarv.

Stadsmuseet ger liv åt stadens historiska centrum också genom att producera mångsidiga evenemang. Ett exempel är Sederholmska husets gustavianska café, som under Helsingforsveckan i juni hade 10 000 besökare och som nästa sommar förnyas med ett nytt 1809-tema till jubileumsårets ära och återigen i samarbete med Palmia.

Man latar sig alltså inte heller i fortsättningen på museet, utan gör varje år någon-

ting nytt och tilltalande. I februari 2009 öppnar en gästutställning om de europeiska romernas historiska skeden och kultur på Villa Hagasund. Utställningen som medvetet utmanande fått namnet ”Se upp, zigenare! Missuppfattningens historia” söker nya vägar både vad gäller innehåll och utseende och utmanar besökaren att utforska sina egna rädslor och fördomar. Ämnet är mycket aktuellt i Helsingfors, där romerna som kommit långa vägar för att tigga på gatorna och myndigheternas åtgärder gentemot dem väcker förvirring och samvetsfrågor.

I början av sommaren öppnar det förnyade Arbetarbostadsmuseet, en av stadsmuseets mest älskade filialer. Huset, som har fått en varsam ansiktslyftning och uppfräschade ytor, inbjuder igen till vardaglig nostalgi.

UPPLEVELSERIKA STUNDER PÅ STADSMUSEET!

Kirstinkadun työväenasuntojen
pihamaa oli avarampi ja vehreämpi
kuin kalliolaispihat yleensä.

Teksti: Sauli Seppälä, museolehtori

Helsingin kaupunginmuseo / Eino Heimonen 1948

Työväenasuntomuseo avautuu uudistuneena

Vaikka Työväenasuntomuseo on ollut
kiinni jo lähes kaksi vuotta, Kirstinkujan
pihapiirissä on riittänyt vilskettä.
Museotaloa on kunnostettu ahkerasti
kesän 2009 uusia avajaisia varten.

Helsingin kaupunginmuseo / Jan Alanco

Pukkisängyissä saattoi nukahtaa
olkipatjan tuoksuun kuten tässä
1920-luvun kodissa.

TYÖVÄEN ASUMISKULTTUURIA 1900-luvulla
esittelevä näyttely avautuu uudistettuna Helsinki-
päivänä 12.6.2009. Kurkistus menneen ajan koteihin
nostaa esille aiheita, jotka ovat ajankohtaisia myös
tämän päivän ihmiselle.

ASUMISEN IHANUUS JA KURJUUS

Entistäkin ehompi näyttely johdattaa lähelle helsinkiläisten työläiskotien arkea. 1900-luvun alussa asuinolot olivat nykymittapuulla melko kehoja. Näyttelyn tavoitteena on tuoda esille työväestön asumisen monia ulottuvuuksia kokonaisuutena, jossa museotalon eriaikaisten asukkaiden kautta peilautuu kuva entisajan elämästä tiheästi rakennetuissa Kallion, Alppilan ja Vallilan kaupunginosissa.

Vielä 1800-luvun puolivälissä Helsingin kaupunkialue loppui itäiseen kaupungintulliin nykyisen Ympyrätalon paikkeilla Hakaniemessä. Alueelle alkoi tällöin syntyä teollisuutta, jonka kasvua Sörnäisten syväsataman ja rantaradan rakentaminen 1860-luvulla vauhdittivat entisestään. Työn perässä Helsinkiin muuttanut työväki asettui pääasiassa Pitkäsillan pohjoispuolelle, jonne syntyi nopeasti kuhiseva kaupunginosa: vuonna 1870 asukkaita oli noin tuhat, 40 vuotta myöhemmin 40 000.

Asunnoista oli pulaa ja ahtaus vallitsi. Yleisin asuntotyyppi oli hellahuone eli yksi vuokrahuone, jonka nurkassa oli kakluuni lämmitystä ja ruoanlaittoa varten. Tavallisesti monilapsinen työläisperhe eli hellahuoneessa ilman kunnon liettä, vesijohtoa ja viemäriä. Pihojen tunkioiden, ulkokuuressien ja tallien jätevedet valuivat pihakaivoihin, joiden vesi oli usein saastunutta – nykypäivän helsinkiläiseltä vatsa olisi mennyt sekaisin.

KAUPUNGIN TYÖVÄENASUNNOT

Helsingin kaupunki rakennutti 1908–09 silloisen kaupungin pohjoisreunalle omille työmiehilleen puisia asuintaloja, jotka ovat kuin ihmeen kaupalla säilyneet. Aluksi talojen osoite oli Kristiinankatu 16, vuodesta 1928 Kirstinkatu 16 ja vuodesta 1986 Kirstinkuja 4.

Kaupungin työväenasunnot olivat oman aikansa oloissa uudenaikaisia ja hyvin varustettuja. Ne olivat valoisa, hanasta juoksi kylmä vesi, peltikuorinen hellauuni lämmitti sekä huoneen että ruuat. Kullakin ruokakunnalla oli oma ullakkokomero, halkoliiteri, perunakellari ja kuivakäymälä. Lisäksi sisäpihalla oli yhteinen pesutupa. Sähkövalaistuskun saatiin jo 1918. Moisista ylellisyyksistä monet muut kotitaloudet tuolloin vielä haaveilivat.

Työläiskortteleiden pihat olivat yleensä ahtaita, karuja ja täynnä sekalaisia vajoja, mutta arkitehdin suunnitteleminen kaupungin työväenasuntojen piha oli avara, siististi hiekoitettu ja koivuilla kaunistettu. Talojen vieressä kohosivat Vesilinnanmäen autiot rintet, joilla asukkaat kuivattivat pyykkiä ja viljelivät pieniä perunamaitaan. Siellä olivat myös talon lasten mieluisimmat leikkipaikat.

Asukkaiksi otettiin ensisijaisesti kaupungin kassu- ja vesilaitoksen ammattitaitoisia työntekijöitä ja heidän perheitään. Joukossa oli myös kirvesmiehiä, kivityömiehiä ja sekatyömiehiä. Monen työpaikka oli lähellä kotia. Pinta-alaltaan alle 25 m²:n asunnoissa asui keskimäärin viisi henkeä. Vuokra vastasi työmiehen viikon palkkaa.

20 VUOTTA MUSEONA

Helsingin kaupunginvaltuustossa tehtiin 1980 aloite työväen asumisen historiasta kertovan museon perustamiseksi. Päätös museon perustamisesta tehtiin 1986, jolloin Helsingin kaupunginmuseo aloitti tähän käyttöön osoitettujen Kirstinkujan työväenasuntojen tutkimukset. Museotalon korjaus alkoi, kun viimeiset vanhat asukkaat muuttivat pois syksyllä 1987. Samaan aikaan korttelin muutkin puutalot saneerattiin nykyaikaisiksi asunnoiksi kaupungin työntekijöille.

Museotalo korjattiin varovasti mahdollisimman paljon vanhaa säilyttäen. Lähes kaikissa porrashuoneissa alkuperäiset pinnat säilytettiin. Ikkunat ja ovet ovat alkuperäiset, samoin lattiat ja katot. Myös rakennuksen tilajako on säilynyt alkuperäisenä. Asuntojen seinissä ovat tallella kaikki vuosikymmenten aikana kertyneet tapetti- ja pinkopahvikerrostumat.

Kahdestatoista hellahuoneesta yhdeksän sisustettiin talossa eri aikoina eläneiden asukkaiden kodeiksi.

Helsingin kaupunginmuseo / Jan Alanko

Näyttelyn esineet olivat valtaosaltaan kaupunginmuseon kokoelmista, ja useimmat niistä olivat peräisin helsinkiläisistä työläiskodeista. Kaksi uusinta sisustusta saatiin lahjoituksina lähes kokonaisina. Sisustusten ja arkiesineiden lisäksi työväestön ruokakulttuuri nostettiin näyttelyssä esille.

Kesällä 1989 avattu Työväenasuntomuseo hurmasi kävijät vahvalla elämänmaullaan. Tavalliset joka kodin esineet, arjen muistot ja todelliset ihmiskohtalot tarjosivat monille unohtumattoman elämyksellisen näköalan helsinkiläisten menneisyyteen. Erityisesti lapsiryhmille suunnatut erityisopastukset saivat suuren suosion – entisajan kotien nykyisestä kovasti poikkeava arki avasi pienimmillekin oven historiaan.

KUNNOSTUS TARPEEN

Vaikka Työväenasuntomuseo oli auki vain kesäisin, esineet, tekstiilit ja koko talo väistämättä kuluivat, haalistuivat ja likaantuivat lähes kahdenkymmenen vuoden aikana ja museo alkoi olla perusteellisen kunnostuksen tarpeessa. Rakennus on huollettu, julkisivut ja vesikatto maalattu, ikkunat korjattu, pintoja maalattu, tapetoitu ja konservoitu.

Uudistuksessa on pidetty kiinni Työväenasuntomuseon kodikkaasta tunnelmasta, johon moni kävijä on vuosien varrella ihastunut. Eniten muutoksia on tehty asiakaspalvelutiloissa ja johdantonäyttelyssä. Muita uutuusia ovat kellarinäyttely ja lapsiryhmille tarkoitettu toimintahuone. Myös työläispihojen perinnekasveja esittelevä museokukkapenkki uudistuu kokonaan.

Pian Työväenasuntomuseon yhdeksän pientä kotia kertovat jälleen tarinoitaan kaikenikäisille, vanhoille ja uusille kävijöille. Puutalon tuoksu ja pihapuiden humina vievät jo ovelta suoraan menneeseen...

Kirstinkujan työväenasuntojen viimeisen asukkaan, yksinäisen vanhan miehen, ruokapöytä 1980-luvulla.

Säpähdyttävä otsikko johdattaa Hakasalmen huvilan vierailunäyttelyyn, joka haastaa kävijän kyseenalaistamaan omat asenteensa ja kuvitelmansa.

Teksti: Jere Jäppinen, tutkija

HELMIKUUSSA 2009 Hakasalmen huvilassa avautuu Euroopan romanien vaiheista ja kulttuurista kertova vierailunäyttely, jolle on tietoisesti valittu hätkähdyttävä nimi ”Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa”. Näyttely haluaa jo ovelta lähtien saada kävijän valppaaksi ja rohkaista tätä tutkimaan omia perittyjä pelkojaan ja ennakkoluulojaan, joiden kohteena romanit ovat olleet vuosisatoja niin meillä kuin muualla.

VUOSISATAINEN VIERAUS

Kielellisin perustein romanien on osoitettu olevan kotoisin Intiasta, josta he yli tuhat vuotta sitten lähtivät tuntemattomasta syystä liikkeelle länteen päin. He oleskelivat vuosisatoja Bysantin valtakunnassa, jossa heidän indoarjalainen, sanskritin sukuinen kielensä sai runsaasti vaikutteita kreikan kielestä. Bysantin valtakunnan heikkeneminen turkkilaisten hyökkäysten paineessa 1200–1300-luvulla sai romanit siirtymään Euroopan puolelle, ensin Balkanille, sitten Unkariin ja Romaniaan, jossa he joutuivat alueen muun rahvaan tavoin vuosisadoiksi maaorjuuteen.

Varokaa, mustalaisia!

VÄÄRINYMMÄRRYKSEN HISTORIAA

Mustalaisromantiikka kukoisti eurooppalaisessa taiteessa, varsinkin musiikissa, 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella. Viettelevä Espanjan mustalainen Carmen ja tulinen unkarilainen mustalaisviulisti ovat suomalaisillekin tuttua kuvastoa – jopa makeiskääreistä.

Läntisen Euroopan teille, keskiajan monenlaisten kulkijoiden joukkoon, ilmaantui 1400-luvulla kierteleviä romaniseurueita. Kiertolaisuus johtui osaltaan romanien ammateista, miesten kevyistä metalli- ja asepäntöistä ja naisten ennustamisesta ja kerjuusta, jotka vaativat laajalla alueella liikkumista. Jatkuva liikkeelläolo oli kuitenkin omiaan synnyttämään pelkoja, epäluuloja ja syrjintää, mikä taas teki paikoilleen asettumisen romaneille vaikeaksi ja pakotti pysymään tien päällä.

Romanien osa vaikeutui Länsi-Euroopassa 1400–1500-luvulla keskittyneiden valtioiden kehittyessä ja tiukentaessa otettaan kansasta, erityisesti köyhästä, kerjuulla käyvästä väestöstä. Tätä kehitystä uskonpuhdistus vahvisti Pohjois-Euroopassa. Romaneista, kuten muistakin kiertelevisistä väestöryhmistä, tuli elämäntapansa takia lainsuojattomia, ja monissa maissa nämä ryhmät sekoittuivat toisiinsa.

Romanit jakautuivat vuosisatojen kuluessa Euroopan eri maissa lukuisiksi nimityksiltään, murteiltaan ja perinteiltään erilaisiksi ryhmiksi. Tätä moninaisuutta lisäsi entisestään Romanian romanien vapautuminen maaorjuudesta 1850-luvulla, mikä johti satojen tuhansien romanien siirtymiseen idästä Euroopan pohjoisiin ja läntisiin osiin, vieläpä Amerikkaan asti.

Kuljeskelevien väestöryhmien vainoaminen, karkotukset ja kovakourainen kohtelu jatkuivat vuosisatoja Eu-

Suomen romanien ainutlaatuinen piirre on omaleimaisen, näyttävän kansanpuvun käyttäminen päivittäin. Sadan vuoden takaisen suomalaisen rahvaannaisen asun perinteitä jatkava, röijystä ja pitkästä hameesta koostuva romaninainen puku on muotoutunut nykyiselleen 1960-luvulla.

roopan maissa ja huipentuivat romanien kansanmurhaan Hitlerin Saksan keskitysleireillä. Tästä huolimatta syrjintä jatkui entiseen tapaan toisen maailmansodan jälkeen. Vasta 1960-luvulla romanien kohtalo nousi Euroopassa esiin ihmisoikeuskysymyksenä. Vaikka edistysaskelia on otettu monissa maissa, romanien asema on edelleen kokonaisuutena heikko, erityisesti Itä-Euroopassa.

Vuosisatojen rinnakkainelosta huolimatta romanit ovat pysyneet Euroopan pääväestölle vieraina ja jääneet yhteiskunnan laidalle. Enemmistön silmissä mustalaiset ovat toisaalta pelottavia, toisaalta kiehtovia. Molempien tunteiden lähde on tietämättömyys, joka on leimannut Euroopan pääväestön ja romanivähemmistön suhteita jo ensikohtaamisista lähtien. Tietoa jakamalla, vaikkapa artikkelein, kirjoin ja näyttelyin, on ehkä mahdollista kuroa umpeen romanien ja pääväestön välistä kuilua.

SUOMEN KAALEET

Ensimmäisen romaniseurueen tiedetään saapuneen 1512 Tukholmaan, josta matka jatkui pienempiin ryhmiin hajaantuneena muualle valtakuntaan. Karkotuksista ja muista vastatoimista huolimatta romanit löysivät pian tiensä syrjäseuduillekin, myös Suomeen, jossa ensimmäinen maininta romaneista on Ahvenanmaalta vuodelta 1559. Vuosisadan lopulla romaneja kierteli

jo Itä-Suomessakin. Kirkko otti jyrkän mustalaisvastaisen asenteen ja kielsi romaneilta kirkon jäsenyyden. Kruunukin kokeili välillä kovaa linjaa: vuonna 1637 säädettiin, että mustalaismiehen sai vapaasti hirttää. Käytäntöön tätä vallitsevan oikeusjärjestyksen vastaista lakia ei välttämättä kuitenkaan sovellettu.

Kruunun asenne lieveni, kun alituisten sotien aikaan armeijaan kelpasivat romanitkin. Romaneita alkoi 1600–1700-luvulla asettua torppareiksi, talonpojiksi ja kaupunkieihin porvareiksi. Kirkkokin taipui: vuoden 1686 kirkkolaissa ”kotimaiset tattarit” haluttiin seurakuntien jäseniksi. Romanit nähtiin siis jo silloin ”omina”, maan vakinaisiin asukkaisiin kuuluvina, eikä romanien oikeutta Suomen kansalaisuuteen ole sen koommin juuri kyseenalaistettu, mikä on harvinaista koko Euroopassa.

Vaikka lainsäädäntö suhtautui vuosisatoja karsaasti irtolaisuuteen ja kerjuuseen, joista rangaistiin pakkotyöllä, romanit vakiintuivat luontevaksi, hyväksytyksi osaksi suomalaista maaseutuyhteiskuntaa. Yleensä he kiertelivät perhekunnittain melko pienellä alueella talosta taloon ja harjoittivat erityisesti hevosiin liittyviä ammatteja, käsityötä, kaupustelua ja povausta. Venäjän vallan aikana Suomen romaniväestö keskittyi Karjalaan, josta käsin elannonhankintareissut ulotettiin kauas Venäjälle.

Helsingin kaupunginmuseo / Kari Hakli

Perhe ja suku ovat romaneille erittäin tärkeitä, ja vanhojen kunnioittaminen on romanitapojen perusta. Romani-perhe tervehti-mässä potilasta sairaalassa jouluaattona 1970.

Suomalaiskansallisen nationalismin voimistuessa 1800-luvun jälkipuolelta lähtien romanien ”normaalista” poikkeavaa elämäntapaa alettiin pitää ”mustalaiskysymyksenä” ja esitettiin toiveita heidän sulauttamisestaan ”suomalaiseen” kulttuuriin. ”Mustalaisuus” nähtiin romanien sosiaalisten ongelmien lähteenä ja ratkaisuksi esitettiin kielen ja tapojen kitkemistä. Tämä ajattelu oli voimissaan 1960-luvulle asti.

Vasta viime sodat sekä maan nopea teollistuminen ja kaupungistuminen mullistivat Suomen romanien perinteisen elämäntavan. Sotien, joihin romanimiehiä osallistui sadoittain rintamalla, päätyttyä suurinta osaa Suomen romaneista odotti evakkotie. Romanievakoille vastaanotto sijoituspaikkakunnilla oli tylympi kuin muille siirtolaisille ja sopeutuminen vaikeaa. Evakkoromaneja kertyi kaupunkien liepeille, etenkin pääkaupunkiseudulle. Yleisen asutuspulan oloissa romanien tilanne oli kurjin. Teltoissa, parakeissa ja purkutaloissa asuminen johti sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin ja syrjäytymiseen.

Maaseudulla, jolla romanit olivat tottuneet elämään, maatalouden koneistuminen ja hevosten nopea harveneminen johtivat työtilaisuuksiin vähenemiseen ja elinmahdollisuuksien heikkenemiseen. Muiden suomalaisten tavoin romaneita muutti 1960–70-luvulla

tuhansittain kaupunkeihin ja Ruotsiin. Uusissa oloissa perinteisillä elinkeinoilla ei tullut toimeen ja romanit ajautuivat riippuvaisiksi kehittyvästä sosiaaliturvajärjestelmästä ja viranomaisista.

Romanien tilanne alettiin 1960-luvun lopulla Suomeksi nähdä rotusorto- ja ihmisoikeuskysymyksenä. Romanit itse aktivoituivat poliittisesti ja alkoivat vaatia oikeuksiaan. Valtiovallan ja viranomaisten asenne muuttui myönteisemmäksi ja romanien asuntotilanne saatiin varsin pian kohenemaan. Sitten Suomen romanien sosiaalinen ja kulttuurinen asema on vahvistunut lainsäädännössä ja hallinnon eri tasoilla. Vuonna 1995 romanit määriteltiin perustuslaissa Suomen historialliseksi vähemmistöksi.

Käytännössä Suomen romanien syrjintä jatkuu entistä epäsuoremmassa muodossa. Romaneilla on yhä vaikeuksia koulutuksen, työn ja asunnon saamisessa. Nyky-yhteiskuntaan sopeutuminen, opinnoissa ja työelämässä menestyminen, on onnistunut toisilta romaneilta paremmin kuin toisilta. Tämä on luonut jännitteitä, jotka ovat ilmenneet muun muassa kiistoina ”oikeasta” romanikulttuurista.

Suomen romanit, *kaaleet*, muodostavat eurooppalaisesta näkökulmasta kielellisesti ja kulttuurisesti hyvin

yhtenäisen romaniryhmän. Monien muiden maiden romaneista poiketen Suomen romanit samastuvat vahvasti kotimaahansa ja kokevat olevansa ensisijaisesti suomalaisia ja vasta sitten romaneja.

ROHKEA NÄYTTELY

Hakasalmen huvilaan ”Varokaa, mustalaisia!” -näyttely tulee Luxemburgin kaupunginmuseosta (Musée d’Histoire de la Ville de Luxembourg), joka valmisti sen Luxemburgin kulttuuripääkaupunkivuoden 2007 kunniaksi. Vuoden teemaksi oli nimetty maahanmuutto eurooppalaisesta näkökulmasta. Luxemburgin kumppani kulttuuripääkaupunkina oli Romanian Sibiu, joten museo päätti valita molempia yhdistävän aiheen: Euroopan valtaväestön ja romanivähemmistön kohtaamisen esimerkkinä ennakkoluuloilla latautuneesta kanssakäymisestä vieraan ihmisryhmän ja kulttuurin kanssa.

Monet eurooppalaiset romaneja käsittelevät näyttelyt ovat olleet joko kansatieteellisiä, esineitä, pukuja ja tapoja esitteleviä, tai keskittyneet natsien toimeenpanemaan romanien kansanmurhaan toisen maailmansodan aikana. Luxemburgin kaupunginmuseo halusi käsitellä aihetta monipuolisemmin, toki näitä tärkeitä ilmiöitä unohtamatta. Näyttelyssä päätettiin tarkastella romanien esimerkin kautta sitä, miten vierasta kansaa ja kulttuuria katsotaan ennakkoluulojen ja asenteiden läpi. Näyttelyn tavoite on auttaa tunnistamaan luutuneet ajatusmallit, purkamaan niitä ja näkemään vieras avoimin silmin.

Näyttelyn aiheena on siis myös pääväestö, eivät vain romanit. Juuri tästä johtuu harkitun härnäävä nimi ”Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa”. Monien mielestä perinteiset ennakkoluulot tiivistyivät vieraista kansoista käytetyissä vanhoissa nimissä. ”Mustalainen” on monille romaneille vastenmielinen, mutta toisaalta suuri osa heistä, kenties enemmistö, ei pidä itse sanaa halventavana vaan vain tapoja, joilla sitä usein käytetään. Näyttelyssä halutaan kyseenalaistaa pinnallinen poliittinen korrektius, joka kieltää yksittäiset sanat muttei tavoittele ennakkoluulojen syvällisempää murtamista. Siksi näyttelyssä käytetään ”mustalainen”-sanaa ”romanin” rinnalla sekä arvolatauksettomana historiallisena ryhmänimenä että pääväestön syrjivien asenteiden ilmentymänä. Sanan eri yhteyksissä vaihtelevien merkitysten ja sävyjen tarkastelu herättää pääväestöön kuuluvan pohtimaan omaa kielenkäyttöään ja enemmistön suhtautumista vähemmistöihin.

”Varokaa, mustalaisia!” -näyttelyn tekoon saatiin mukaan joukko asiantuntijoita ja taiteilijoita muun muassa Saksasta, Ranskasta ja Romaniasta. Näyttelyn kokoaminen osoittautui varsin vaativaksi hankkeeksi, mutta lopulta valmistuttuaan rohkea näyttely herätti

vuonna 2007 Luxemburgissa ja muissakin Länsi-Euroopan maissa paljon keskustelua ja myös kiihkeitä mielipiteitä puolesta ja vastaan. Siitä tuli kävijämäärillä mitaten Luxemburgin kaupunginmuseon kaikkien aikojen suosituin näyttely.

LUXEMBURGISTA HELSINKIIN

Helsingin kaupunginmuseo on tehnyt jo toistakymmentä vuotta yhteistyötä Luxemburgin kaupunginmuseon kanssa. Myös tämän näyttelyyn tekoon osallistuttiin antamalla luxemburgilaisille tietoja Suomen romaneista ja valokuvia kaupunginmuseon kuva-arkiston rikkaista kokoelmista. Valmistelun edetessä näyttely alkoi vaikuttaa hyvin kiinnostavalta myös suomalaisesta näkökulmasta – ovathan helsinkiläiset saaneet vastikään äimistellä kotoisille kaduille Romaniasta asti tulleet romanikerjäläisiä ja -musikantteja, jotka ovat avanneet silmät Itä-Euroopan romanien ahdingolle.

Suomalaista yleisöä varten näyttelyä on kohennettu monin tavoin. Näyttelyarkkitehtuuri on mukautettu Hakasalmen huvilan tiloihin ja myös sisältöä on muokattu. Lähinnä vain luxemburgilaisia kiinnostavia yksityiskohtia on karsittu ja Suomen romaneista kertovia osuuksia laajennettu – siitäkin syystä, että Suomen romanit poikkeavat monessa suhteessa muiden maiden romaneista. Myös näyttelyn ohjelmasuunnitelmassa Suomen romanien historia ja kulttuuri ovat hyvin esillä.

Yhdessä näyttelyssä on luonnollisesti mahdotonta kertoa kattavasti niin valtavan laajasta aiheesta kuin koko Euroopan romanien historia, kulttuuri ja suhteet pääväestöön, varsinkin kun aihe on suurimmalle osalle yleisöstä jokseenkin tuntematon. Helsingin kaupunginmuseo kuitenkin toivoo, että näyttely herättäisi kiinnostusta tutustua avoimin silmin ja perinteisistä ennakkoluuloista vapautunein mielin tähän ikivanhaan mutta silti tuntemattomaan ja väärin ymmärrettyyn vähemmistöön.

VAROKAA, MUSTALAISIA! VÄÄRINYMMÄRRYKSEN HISTORIAA

Hakasalmen huvilassa

11.2.–30.8.2009.

Auki ke–su klo 11–17, to klo 11–19.

”Varokaa, mustalaisia!” -näyttely etsii rohkeasti uutta paitsi sisällöllään myös ulkoasullaan, jonka on suunnitellut sveitsiläinen taiteilija Jean-Pierre Zaugg.

Luxemburgin kaupunginmuseo

Vanhat talot kantavat yhteistä historiaamme ja luovat viihtyisän kaupungin. Vanhan vaaliminen ei ole vaikeaa, ja kaupunginmuseo auttaa tässä työssä monin tavoin.

Teksti: Aura Kivilaakso, rakennuskonservaattori

Kunnioita kulunutta, varjele vanhaa

Helsingin kaupunginmuseo / Antero Paajakoppi

ELÄMME KESKELLÄ aika- ja kulttuurikerrosten viidakkoa, kulttuuriympäristöä, johon luetaan rakennettu kulttuuriympäristö, kulttuurimaisema ja kiinteät muinaisjäännökset. Ympäristömme koostuu erilaisista elementeistä, joista rakennukset muodostavat olennaisen viihtyvyyteen vaikuttavan osa-alueen.

Rakennukset vaikuttavat paitsi kaupungin toimintaan myös ihmisen kokemuksiin sekä aisteihin. Hyvin hoidettu ympäristö koetaan miellyttäväksi. Siksi on tärkeää, että rakennetun ympäristön viihtyisyydestä huolehditaan ja sen arvoja kunnioitetaan.

Rakennuskantamme koostuu monista ajallisista kerrostumista. Helsingin vanhimmat talot on rakennettu 1700-luvun lopulla. Näiden rinnalle kasvava kaupunki saa jatkuvasti uudisrakennuksia, ja väliin mahtuu jos jonkin ikäisiä asuin-, liike- ja teollisuusrakennuksia. Euroopan mittakaavassa Suomen rakennuskanta on hyvin nuorta. Vain alle viisi prosenttia maamme rakennuksista on ajalta ennen vuotta 1920. On siksi tärkeää nähdä erilaisten historiallisten kohteiden arvo ja kiinnittää niihin huomiota yksilöinä.

Helsingin rakennuskanta on monimuotoista. Jokaista aikakerrosta tulee kunnioittaa sen ansaitsemalla arvostuksella. Villa Majniemi Jollaksessa on arvokas muisto 1800-luvun lopun huvilakulttuurista.

Rakennetun ympäristön arvojen kunnioittaminen on ennen kaikkea sitä, että jokainen aikakerros ymmärretään yhtä arvokkaana historiallisena dokumenttina. On nähtävä, että kaikki tuhoamamme tai muuten laiminlyömmämme menetetään pysyvästi. Jokaisen kansalaisen tehtävä on pitää huolta siitä, että historiamme säilyy. Uusia tarinoita syntyy aina, mutta vanhat tarvitsevat huolta ja huomiota säilyäkseen. Menneisyydestä viestivät aikakerrokset eivät enää lisäänty, vaan niiden kunnan ylläpitäminen ja säilymisen takaaminen ovat yhteisiä tehtäviämme.

PUOLUSTA PERINTEISTÄ

Rakennusperintöä uhkaavat monet tekijät aina rankeista ympäristöolosuhteista yhteiskunnan luonnolliseen kehitykseen. Erityisen uhkan vanhaa kohtaan muodostavat kuitenkin vallitsevat arvot ja asenteet. Monta merkittävää menetystä on kohdattu myös pelkän tietämättömyyden takia. Jokapäiväistä arkista näkymää ei välttämättä mielletä kulttuurihistorialliseksi rikkau-

deksi. Silloin helposti päätyy hävittämään jotakin, mitä myöhemmin katu syvästi. Toisinaan ihminen tulee sokeaksi elinympäristölleen.

Katoavaa kulttuuriympäristöä voidaan ylläpitää rakennussuojelun avulla. Näistä lähtökohdista on laadittu esimerkiksi rakennusperintöstrategia eli kansallinen toimintaohjelma rakennusperinnön säilyttämiseksi sekä ympäristöministeriön korjausrakentamisen strategia. Oman kortensa kekon voi jokainen kantaa pienien tekojen kautta. Vanhan vaaliminen ei aina välttämättä tarkoita kovia korjaustoimenpiteitä tai mittavaa virallista organisoitumista, vaan tärkeämpää on rakennusten jokapäiväisestä kunnosta huolehtiminen sekä perinteisten rakennustapojen ja materiaalien säilyttäminen.

Rakennusten aikakerrostumien jatkuvuus turvataan parhaiten konservoin ja entistävin menetelmin. Rakennuskonservointi pyrkii takaamaan rakennuksen säilymisen mahdollisimman alkuperäisenä, eli eri rakennusosat ja materiaalit säilytetään siinä tilassa, jossa ne ovat. Ensimmäinen vakautetaan olosuhteet huolehtimalla vaikkapa rakenteiden tuuletuksesta tai siitä, ettei rakennus kärsi kosteudesta. Myös säännöllinen huolto on tärkeää. Katon puhdistaminen neulasista ja lehdistä on pieni vaiva verrattuna niihin vaurioihin, joita huollon laiminlyöminen saattaa aiheuttaa. Tärkeintä on siis ennaltaehkäisy!

Toisinaan rakennuksia on silti korjattava. Vanhaa vaalien kannattaa valita entistäviä menetelmiä. Jos talosta puuttuu jokin olennainen alkuperäinen rakennusosa, voi konservointia täydentää restauroinnilla. Ihanteellista tällaisissa tapauksissa on korvata ainoastaan puuttuva tai käyttökelvoton osa. Jos moniruutuisesta ikkunasta rikkoutuu vain yksi lasi, miksi pitäisi vaihtaa samalla kaikki? Korjattaessa on myös hyvä ymmärtää, etteivät uudet rakennusmateriaalit aina sovellu vanhaan taloon. Vanhaa tulisi korjata sen vaatimilla materiaaleilla ja menetelmillä. Tärkeintä onkin nähdä kukin rakennus yksilönä.

ENTISTÄMISAVUSTUKSIA OMISTAJIEN TUEKSI

Suomen perustuslain mukaan vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Rakennuskulttuurin vaaliminen ja siinä onnistuminen vaatii siis tekoja myös yksityisiltä tahoilta. Siksi rakennuskonservointia tuetaan. Usein huollon laiminlyöminen johtuu taloudellisista syistä. Yksityiset henkilöt ja yhteisöt voivatkin hakea rahallista avustusta omaisuutensa ylläpitoon.

Museovirasto ja Uudenmaan ympäristökeskus jakavat avustuksia entistämiseen ja restaurointiin. Edellytyksenä on kohteen korjaaminen sen kulttuurihistorialliseksi arvoksi vaalien. Mikäli avustusta haetaan jonkin alkuperäisen rakenteen palauttamiseen, on hakemuk-

seen liitettyjen perusteiden oltava riittävät. Hakemukset käsitellään aina tapauskohtaisesti rakennuksen arvot ja tarpeet tarkoin huomioon ottaen.

Entistämisavustuksia jaetaan joka vuosi. Hakuaikaa on vuosittain lokakuun loppuun, ja päätökset julkistetaan maaliskuussa. Avustukset tulee käyttää vuoden kuluessa niiden myöntämisestä, ellei toisin sovita. Koska hakemuksia tulee aina enemmän kuin avustuksia voidaan myöntää, on liitteiden hyvä olla mahdollisimman perusteelliset. Hakemukseen liitetään kohteen historia, hankesuunnitelma ja työselitys, tehtävän toimenpiteen kustannusarvio, valokuvat sekä mahdolliset piirustukset.

Avustuksilla halutaan tukea jokaisen innostusta oman historian vaalimiseen. Sillä pyritään nimenomaan rakennetun kulttuuriperinnön jatkuvuuden takaamiseen. Vaikka avustuksen jakajina ovat Museovirasto ja Uudenmaan ympäristökeskus, on myös Keski-Uudenmaan maakuntamuseona toimiva Helsingin kaupunginmuseumukana päätöksenteossa.

MUSEO MUKANA

Helsingin kaupunginmuseumo on Keski-Uudenmaan maakuntamuseona tiiviisti mukana alueensa rakennusperinnön vaalimistyössä. Museo tukee alueensa asukas-yhteisöjä ja tarjoaa näyttelyiden sekä muun oheistoiminnan lisäksi myös monipuolisia asiantuntijapalveluita. Kaupunginmuseumon kulttuuriympäristöyksikkö toimii jatkuvassa yhteistyössä kaupungin muiden virastojen kanssa, mutta myös yksityiset ihmiset ja yhteisöt voivat halutessaan ottaa museoon yhteyttä.

Kulttuuriympäristöyksikön rakennustutkijat ja rakennuskonservattori ovat asiantuntijoita, joille kulttuuriympäristön varjeleminen on arkipäivää. Museoviranomaiset ottavat kantaa, käyvät kohteissa ja antavat tarvittaessa ammattitaitoista neuvontaa. Esimerkiksi entistämisavustusta mietittäessä voi maakuntamuseon puoleen kääntyä jo etukäteen ennen varsinaisen hakemuksen tekoa.

Vanhat rakennukset ovat vaativia yksilöitä, jotka toisinaan voivat yllättää. Aina ei omistaja tiedä, mikä toimenpide olisi syytä valita tai minkälaisia materiaaleja on mahdollista käyttää. Siksi on turvallisempaa kysyä, ennen kuin tekee merkittäviä päätöksiä. Museo on hyvä tietolähde, joka tarvittaessa kertoo kantansa tai ohjaa kysyjän oikean osapuolen puoleen. Neuvonta on kaupunginmuseumon maksuton palvelu.

Vanhan vaaliminen on jokapäiväistä. Sen ei silti tarvitse olla konkreettista puuttumista, vaan vanhat rakennukset toisinaan säilyvät parhaiten, kun niiden antaa vain olla ja jatkaa eloansa yhteiskunnan mukana. Tärkeintä on pitää silmät auki ja olla läsnä. Vähemmän on toisinaan enemmän myös rakennussuojelussa!

Text: Elina Kallio, intendent

MUSEIASSISTENT TUIJA TALVITIES
TÅLAMODSKRÄVANDE PROJEKT

En röd Massey Ferguson

Fastighetskontorets skogs- och lantbruksavdelning köpte en röd Massey Ferguson 65/MK II år 1961. Då ägde Helsingfors stad ännu 15 arbetshästar, men traktorerna hade i stort sett ersatt hästarna på stadens åkrar. Nu står denna Massey Ferguson i stadsmuseets samlingscenter.

JORDBRUKET SOM NÄRING har inte haft en betydande roll i det industrialiserade Helsingfors under 1900-talet, men däremot hörde Helsingfors stad till de största jordbrukarna i Finland ännu efter andra världskriget. Därefter har stadens jordbruksmark förvandlats till bostadsområden, men Domarby och Tomtbacka gårdar finns kvar.

Stadens jordbruksverksamhet avspeglar sig också tydligt i stadsmuseets samlingar. Bredvid Massey Fergusonen i samlingscentret står t ex ESA 45, en gulmålad skördetröska tillverkad av Maanviljelyskonetehtas O.Y. Malmi, samt en tre meter lång hösläde. De flesta föremålen härstammar just från Domarby och Tomtbacka gårdar som fortfarande hör till stadens största jordbruksenheter.

PENSEL OCH TÅLAMOD SOM VERKTYG

Skogs- och lantbruksavdelningen donerade Massey Fergusonen till stadsmuseet år 1987 varefter den fick stå i ett lider på Domarby gård i 21 år. I somras transporterades den till samlingscentret där den nu äntligen står putsad och polerad.

Förutom olika slags penslar och skrapor har museiassistent Tuija Talvitie också fått använda både tid och tålmod för att putsa den röda Massey Fergusonen.

Valmetin johdinauto eli trollicka vuodelta 1959
lähdössä Hyrylästä Kangasalle.

HYRYLÄSTÄ JA HYRYLÄÄN

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEON Hyrylän kokoelmakeskukseen siirrettiin lokakuussa 2008 kuusi raitiovaunua HKL:n Koskelan varikolta, jossa museovaunujen paikat tarvittiin uudelle kalustolle. Kuljetuksista vastasi HKL. Hyrylässä oli ennestään viisi aiemmin kuljetettua 1940–50-lukujen ratikkaa. Lokakuussa siirretyt vaunut sijoitettiin Hyrylän kokoelmakeskuksessa tilaan, joka puolestaan vapautui neljän linja-auton lähdettyä Auto- ja tiemuseo Mobilian autohotelliin Kangasalle. Kaupunginmuseon varastoidut raitiovaunut ovat nyt saman katon alla ja kaikki museon kokoelmien joukkoliikenteen ajoneuvot hyvissä säilytysoloissa.

Kaupunginmuseon kokoelmissa on yhteensä 18 raitiovaunua, joista kuusi on Ratikkamuseon näyttelyssä. Lisäksi Asean vuonna 1917 valmistama ”Kulosaari-vaunu” toimii tilausliikenteessä. Museon raitiovaunut muodostavat ajallisesti melko kattavan otoksen Helsingissä 1890-luvulta 1960-luvulle käytössä olleista raitiovaunuista. Vanhin on Tanskassa vuonna 1890 valmistettu hevosraitiovaunu, jota voi ihailla Ratikkamuseossa.

Marcus Haga
tutkija

HKL:n ”loistavat” miehet, liikennepäällikkö Erkki Mutkan johdolla, vastaanottamassa paikalleen sijoitettavaa vaunua. Siirtämisessä käytetään apuna raiteen alla olevia pyöreitä terästankoja.

Museiassistent Tuija Talvitie har ägnat ett betydande antal arbetstimmar åt den röda traktorn. Som verktyg har hon använt penslar och skrapor i olika storlekar. Rengöringen har alltså skett mekaniskt med bara en minimal mängd vatten. Museiassistentens viktigaste verktyg har dock varit tålmod, för projektet har tagit nästan två månader.

Massey Fergusonen verkar ha kört till samlingarna direkt från åkern, så pass smutsig och lerig var traktorn, för att inte tala om hur oljig den var. Det svåraste har varit att få både penseln, handen och – för att se någonting – ännu huvudet att rymmas in i fordonets alla skrymslen och hål, berättar Tuija Talvitie småleende.

MUSEIFORDON MEN INTE I MUSEIREGISTER

Förutom bussar, spårvagnar och denna traktor finns det också personbilar, en lastbil och till och med en motorcykel i stadsmuseets samlingar. Alla fordonen är inte längre i körbart skick, men konservatorerna varken renoverar eller byter delar till dem, vilket är den avgörande skillnaden mellan museisamlingarnas fordon och museiregistrerade veteranbilar.

Däremot är det viktigt att hålla fordonen rena och förvara dem i stabila förhållanden. Smuts tar speciellt på ytbehandlingen. Däcken är dock oftast de mest ömtåliga delarna på museisamlingarnas bilar. Gummidelarna åldras och däcken håller inte längre för tillräckligt stort lufttryck. Därför borde bilarna stå på bockar för att däcken inte ska belastas av fordonets vikt.

BOOKSTAVLIGEN TUNGT

Alla fordon och de flesta jordbruksmaskiner är bokstavligen stora och synliga delar av stadsmuseets samlingar. Deras förvaring är både en praktisk och en ekonomisk utmaning för museet. Den största utmaningen är dock att få ett utrymme där dörrarna är tillräckligt stora och golvet kraftigt stött så att dessa intressanta föremål kunde ställas ut.

Asiakasta varten

Helsingin kaupunginmuseolla on lähes sadan vuoden kokemus vuorovaikutuksesta asiakkaiden kanssa. Museo ei ole koskaan ollut olemassa itseään varten, vaan sen toimintaan on aina kuulunut monimuotoinen kommunikointi yleisön, kävijän, vieraan tai asiakkaan kanssa – mitä termiä kulloinkin onkaan käytetty.

ASIAKKAIDEN HUOMIOON OTTAMINEN on korostunut museotyössä entisestään 2000-luvulla. Museot toimivat palvelualalla, jossa asiakas kohdataan edelleen hyvin usein kasvotusten. Haasteita asiakkaiden tavoittamiseen, palveluun ja vuorovaikutukseen tuo asiakaskunnan sirpaloituminen yhä pienempiin alaryhmiin, joiden toiveet museon palvelutarjontaa kohtaan voivat olla hyvinkin erilaisia: päiväkotikoti-ikäiset odottavat museolta aivan muita asioita kuin vaikkapa seniorit.

Saavutettavuuden kannalta myös eri kielillä tapahtuvan palvelun saatavuus on korostunut. Helsingissä asuu 50 000 ihmistä, jotka puhuvat äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Turisteja museoissa käy päivittäin, esimerkiksi Sofiankadun vieraskirjaan oli yhden kuukauden aikana (syyskuu 2008) tullut kommentteja yli 30 maan kansalaisilta seitsemällä eri kielellä.

VIRTUAALIKÄVIJÖIDEN MÄÄRÄ KASVAA

Kasvotusten tapahtuvan asiakaspalvelun rinnalla virtuaalikävijöiden määrä kasvaa vuosi vuodelta tuoden perinteiseen museo- ja palvelutoimintaan uusia osaamisvaatimuksia. Internet kuuluu monien lasten ja nuorten arkeen, eivätkä he tee eroa virtuaalimaailman ja jonkin muun maailman välillä saati elä Juice Leskisen tunnetuksi tekemää kaksoiselämää vaan sitä yhtä ja ainoaa.

Osaamishaasteiden vastapainoksi internet tarjoaa museoille erinomaisen mahdollisuuden – onhan museo ja sen edustama monimuotoinen kulttuuriperintö saavutettavissa tietoverkossa maailmanlaajuisesti seitsemänä päivänä viikossa ympäri vuorokauden. Kaupun-

ginmuseo pyrkiikin laajentamaan verkkotarjontaansa, muun muassa avaamalla museon mittavat kokoelmat asiakkaiden iloksi ja hyödyksi.

VAPAA PÄÄSY MUSEOIHIN

Saavutettavuuden kannalta vuoden 2008 alussa toteutettu vapaa pääsy kaikkiin kaupunginmuseon museoihin oli iso ja tärkeä uudistus. Kaupunginmuseon kävijämäärä kaksinkertaistui, ja museo saavutti uusia yleisöjä. Moni museon kävijöistä vuonna 2008 oli ensikertalainen!

Museon halusta kehittää asiakastoimintojaan kertovat myös sisäisen organisaation tarkentaminen ja Yleisöpalvelut-yksikön perustaminen lokakuussa 2008. Yksikön tehtävänä on museon sisältötuotteiden ja palveluiden tunnetuksi tekeminen, niiden saavutettavuuden parantaminen ja sisältöjen syventäminen asiakkaille muun muassa museopedagogian avulla.

Kun museon näyttelyt ja muut tuotteet entistä tietyemmin tuotetaan asiakkaita varten, on asiakkaiden halut ja tarpeet tunnettava. Tässä mielessä kaikki museon toiminnasta saatu palaute on tärkeää ja tervetullutta. Kiitos on aina mieluista ja motivoivaa, mutta toisaalta pitää muistaa, että virheistä opitaan.

Kaupunginmuseon asiakastytyväisyyttä mitataan säännöllisesti uusissa näyttelyissä tehtävillä kyselyillä. Niiden mukaan asiakastytyväisyys on hyvällä tasolla – noin 90 % vastaajista on sitä mieltä, että näyttelyt joko ylittävät odotukset tai vastaavat niitä. Asiakaspalauttejärjestelmän kehittäminen jatkuu, ja palautteen käsittelyä on juuri tarkistettu.

SEURAAVA KÄDENOJENNUS

Seuraavana keskustelunaiheena ja kehitysaskelena selvitetään museoiden aukioloaikojen pidentämistä asiakaspalautteen pohjalta ja ottaen huomioon myös Helsingin keskustan elävöittämisvaatimukset. Samalla mietitään, miten asiakkaiden muihin toiveisiin kyettäisiin vastaamaan nykyistä paremmin. Museot ovat yksi eniten kilpailluista palveluista Helsingissä – onhan kaupungissa lähes sata museota tai museoksi itseään kutsuvaa yleisölle avointa kokoelmaa.

Tässä kilpailutilanteessa toimiva asiakaspalvelu on valtti, jolla ensikertalainen yllätetään iloisesti ja luodaan pohjaa kanta-asiakkuudelle. Kanta-asiakkaita kaupunginmuseolla on ilahduttava määrä. Syksyllä 2008 Hakasalmen huvilassa tehdyn kyselyn mukaan yli 20 % näyttelyvieraista oli vuoden aikana käynyt viisi kertaa tai useammin kaupunginmuseon eri kohteissa. Tällaisesta sitoutumisesta olemme ylpeitä.

HUILUNSOITTAJA, LIUKUHIHNA JA AUTIOTALO

Asiakaspalvelujohtamisen valmentaja Camilla Reinboth on havainnut kolme tyypillistä suomalaista asiakaspalvelukonseptia, joille hän on antanut osuvat nimet *huilunsoittaja*, *liukuhihna* ja *autiotalo*. Kaupunginmuseosta nämä palvelumallit halutaan pitää mahdollisimman kaukana.

Huilunsoittajan puhelinlinjalla asiakas jonottaa kuunnellen musiikkia, joka ei herätä suuria tunteita – paitsi jatkuessaan minuuttikaupalla. Tuolloinkin tunteet ovat päinvastaisia kuin jonotusmusiikin valitsija on halunnut. Liukuhihnalla asiakas kokee olevansa saadessaan kiireistä ja persoonatonta rutiinipalvelua. Autiotalossa taas tarjotaan itsepalvelua kuten kahvilassa, jossa asiakas joutuu aluksi siivoamaan itselleen pöydän siirtämällä edellisen astiat pois. Miksi joku haluaisi maksaa siitä, että siivoaa muiden sotkuja?

Museoissa voi käydä joko opastetusti tai omatoimisesti. Osa kävijöistä haluaa tutustua näyttelyyn asiantuntevan museolehtorin johdolla, osa taas omassa tahdissaan, jolloin itsepalvelu on luonteva valinta. Asiakas päättää vuorovaikutuksen määrän, ja asiakaspalvelun tulee varautua siihen, että tarvittava määrä palvelua on saatavilla.

FK JARI KARHU aloitti lokakuussa 2008 Helsingin kaupunginmuseon Yleisöpalvelut-yksikön päällikkönä. Hän on työskennellyt museoalalla yli 25 vuotta, joista viimeiset 20 vuotta Itella Oyj:n omistaman Postimuseon johtajana. Hänen johtajakaudellaan Postimuseon kävijämäärä on kaksikymmenkertaistunut ja asiakastytyytyväisyys ollut 2000-luvulla vuosittain noin 95 %. Lisäksi Jari Karhulla on ollut ja on lukuisia luottamustoimia muiden suomalaisten museoiden hallinnossa.

Hänen kiinnostuksensa asiakkaisiin ja asiakkuuksien hallintaan on peräisin Itellasta, jossa asiakassuuntautuneisuutta on korostettu siitä lähtien, kun Posti-Tele 20 vuotta sitten muuttui valtion liikelaitokseksi ja myöhemmin osakeyhtiöksi. Kaupunginmuseossa hän kokee vuorovaikutuksen asiakkaiden kanssa oman yksikkönsä palkitsevimpana asiana. ”Hymy tai muu positiivinen palaute asiakkaalta on aina kunniapalkinto hyvin tehdystä työstä. Se on arvokas etuoikeus, josta monet muut museon eri tehtävissä toimivat voivat vain haaveilla.”

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

DIGITAALISTA TALLENTAMISTA JA KOKOELMATYÖTÄ KAUPUNGINMUSEON KUVA-ARKISTOSSA

Digi(llä) talteen

Museot pyrkivät takaamaan kokoelmiensa säilymisen ja käytettävyyden hamaan tulevaisuuteen. Nykyaikainen digitaalitekniikka tarjoaa tähän uusia mahdollisuuksia, mutta toisaalta se asettaa museoammattilaiset uudenlaisten haasteiden eteen.

Teksti: Tuomas Myrén, tutkija

VALOKUVA/DIGIKUVA

Valokuvausmenetelmien kehittyminen ja yleistymisen 1800-luvulla merkitsi muutosta myös museoiden toiminnassa ympäri maailmaa. Museoesineistä otetut

valokuvat helpottivat esineiden tunnistusta ja luettelointia ja toisaalta kuvat edesauttoivat myös esineiden säilytystä – kuvat riittivät useisiin tarkoituksiin eikä alkuperäiseen esineeseen tarvinnut välttämättä koskea. Lyhyessä ajassa valokuvasta tuli myös merkittävin kanava kuvien levittämiseen, ja hyvälaatuiset kuvat museoiden aarteista levisivät maailmalle ennennäkemättömällä tavalla.

Nykyään olemme vastaavanlaisessa tilanteessa, elämme tavallaan valokuvan toista tuleamista. Digitaalinen valokuvaus on edullista ja helppoa, ja kuvia voi tallentaa tuhatmäärin fyysisesti pieniin muistilaitteisiin. Kuvien levitys ja haku internetin kautta on myös mullistanut tapaa, jolla kuvia kulutamme, ja kuvista on tullut entistä tärkeämpi tapa välittää tietoa. Ihmiset myös dokumentoivat elämäänsä eri tavalla kuin ennen: esimerkiksi kame-

Monet vanhemmat kuvanvalmistusmenetelmät ovat kemiallisesti epävakaita. Oikealla säilytyksellä voidaan vaurioitumista, esimerkiksi värien haalistumista, hidastaa, mutta digitointi tarjoaa tavan ”pysäyttää” vaurioitumisprosessit. Esimerkiksi tämä varhainen värivalokuva 1930-luvulta on pelastettu ajan hampaalta digitoimalla.

rakännykät kulkevat mukana ja niiden kuvanlaatukin on jo usein varsin hyvä.

Valtavat digitaaliset kuvamassat herättävät kuitenkin museoihmisissä kysymyksiä. Miten massasta saadaan seuloitua säilytettävät kuvat, miten suuret

kuvamäärät toimitetaan järkevästi käyttäjien saataville ja miten kuvien säilyminen tuleville polville pystytään luotettavasti takaamaan? Digitaalisesta tallennuksesta on tullut osa museoiden arkipäivää.

LUETTELOINTIA JA LUOKITUSTA

Digitaalisella tallennuksella on museoissa perinteisesti tarkoitettu esineiden ja muiden kohteiden luettelointia ja dokumentointia digitaalisiin tietokantoihin sekä vanhojen luettelointitietojen siirtämistä tietokoneiden ymmärtämään muotoon. Tästä on paljon etua: tietokannoista tietoa on helppo hakea ja suurtenkin tietomäärien käsittely on vaivatonta. Digitoituidut aineistot mahdollistavat usein myös kokoelmiin tutustumisen internetin kautta. Kuva-arkistoissa kuvien luetteloinnista vastaavien tutkijoiden vastuulle jää huolehtia, että kuvien käyttäjät löytävät tarvitsemansa mahdollisimman helposti ja tehokkaasti.

Kuten tunnettua, kuva vastaa tuhatta sanaa ja hyvä niin, mutta silloin kun muutamalla sanalla tulisi esittää valokuvan tai maalauksen keskeinen sisältö, ollaan kuva-arkiston luettelointityön perimmäisten kysymysten äärellä. Kuvat voivat olla lähtökohdiltaan hyvinkin erilaisia, ne voivat dokumentoida jotain reaali maailman kohdetta, kuten valokuvat usein tekevät, tai ne voivat olla taideteoksia, joilla pyritään ilmaisemaan vaikkapa tunnetiloja – tai sekä että. Vaikka valokuva esittäisikin jotakin konkreettista kohdetta, se ei tee sisällön kuvailua mitenkään yksiselitteiseksi prosessiksi.

Kuvaa voidaan tulkita eri käsitetasoilla, ja kuvan tulkintaan liittyy aina vahvoja subjektiivisia ulottuvuuksia. Otetaan esimerkiksi kuva Helsingin tuomiokirkosta. Yhdelle kuva voi olla pääkaupunkimme merkittävä

nähtävyys, toiselle esimerkki aikansa arkkitehtuurista, kolmas taas näkee kuvassa uskonnollisia ulottuvuuksia. Jotta kuvan löytäisi suuresta tietokantaan talletetusta kuvamassasta, on kuvan tallennuksessa otettava huomioon mahdollisimman suuri osa kuvaan liittyvistä tasoista ja ulottuvuuksista.

Kaupunginmuseon kuva-arkistossa valokuvien kuvailussa käytetään sekä keinotekoiseen että luonnolliseen kieleen pohjautuvia kuvailumenetelmiä. Keinotekoisilla kielillä tarkoitetaan esimerkiksi luokitusta, jolla kuva liitetään aiheenmukaiseen yhteyteen, sekä asiasanoitusta, jolla pyritään kuvaamaan kuvan sisältö tyhjentävästi niin, että kuvan löytäminen olisi mahdollisimman helppoa. Asiasanoihin perustuvaa kohteen sisällön kuvailua kutsutaan yleensä indeksoinniksi. Kuviiin liitetään luetteloinnin yhteydessä myös lyhyt, luonnollista kieltä oleva kuvateksti, jossa kerrotaan kuvan keskeinen sisältö, esimerkiksi osoite, tapahtuma tai kuvauspaikka.

Kuva-arkiston asiakkailla on erilaisia kuvatarpeita: yksi etsii kuvaa vanhasta kotitalostaan, toinen kuvitusta lehtiartikkeliin. Luokituksiin ja asiasanoihin pohjautuvat haut kuvatietokannasta ovat usein tehokkaita, kun kuvatarve on selkeä – esimerkiksi tietty rakennus tietyltä ajalta tai vaikkapa henkilö tai tapahtuma. Kun asiakas ei tarkkaa tiedä mitä hakee – esimerkiksi silloin, kun kuvan halutaan viestittävän jotain tunnelmaa tai tunnetilaa – voidaan puhua sumeasta kuvatarpeesta. Tällöin apuna ovat paitsi kuva-arkiston henkilökunnan asiantuntemus ja kokemus, myös tietokantaohjelman selailu-ominaisuus. Arkiston kuvamassasta voi sopivalla haulla rajata pienemmän joukon kuvia, joista selailemalla voi etsiä itselleen sopivaa kuvaa.

FYYSISESTÄ DIGITAALISEKSI

Merkittävä osa kokoelmien digitaalista tallennusta kuva-arkistossa on perinteisten valokuvien, esimerkiksi negatiivien, diojen ja vedosten, muuntaminen digitaaliseen muotoon. Voidaan puhua myös kuvien tallentamisesta digitoimalla. Ennen digitaaliaikaa kuvat usein kopioitiin repro- eli jäljennöskuvaamalla. Nyt digitointi valokuvaamalla ja varsinkin skannaamalla on paljolti syrjäyttänyt perinteiset menetelmät.

Hyvälaatuinen digitaalinen kopio, esimerkiksi vanhasta, helposti vaurioituvasta lasinegatiivista, on moneen käyttöön riittävä eikä alkuperäiseen tallenteeseen tarvitse koskea. Näin edesautetaan arvokkaiden alkuperäiskuvien säilymistä mahdollisimman pitkään. Digitaaliset valokuvat tehostavat myös kuva-arkiston asiakaspalvelua, tiedosto on helppo ja nopea toimittaa kuvan tarvitsijalle vaikkapa sähköpostitse. Kaupunginmuseon kuva-arkistossa kuvien digitoinnista vastaavat museon omat, ammattitaitoiset kuvankäsittelijät, joilta luonnistuu tarvittaessa myös perinteisten valokuvien valmistus.

DIGITAALISTEN KUVIEN SÄILYTTÄMINEN

Digitaalisella tallentamisella voidaan tarkoittaa myös niitä erilaisia menetelmiä ja strategioita, joilla pyritään varmistamaan digitaalisten aineistojen säilyminen tuleville sukupolville. Tällöin kyseessä on digitaalinen pitkäaikaistallennus.

Perinteisten kuvavedosten, diojen ja negatiivien pitkäaikainen säilyttäminen on haastavaa. Kuvien säilymiseen vaikuttavat esimerkiksi säilytysolosuhteet ja -materiaalit sekä niiden käsittely. Myös digitaaliset valokuvat vaativat omat toimenpiteensä, jotta niiden käyttö olisi mahdollista myös tulevaisuudessa. Keskeisiä ongelmia ovat tietotekniikan nopea ja jatkuva kehitys sekä lyhytikäiset tallennusmediat. Tietokoneohjelmat, joilla kuvia talletetaan ja katsellaan, kehittyvät koko ajan ja myös tiedostomuodot muuttuvat. Miten voidaan taata, että nyt otettua digitaalista valokuvaa voi katsella myös sadan vuoden päästä? Vielä ei ole myöskään keksitty sellaisia tallennusmedioita (kuten kovalevyjä, optisia levyjä tai magneettinauhuja), jotka kestäisivät satoja vuosia.

Ratkaisuna tämänkaltaisiin ongelmiin kuva-arkistoissa nähdään fyysinen ja looginen migraatio, tiedostojen kopiointi tarpeen mukaan uusille tallennusmedioille, sekä tiedostojen muuttaminen, konvertointi, uusiin tiedostomuotoihin. Muitakin malleja, esimerkiksi emulointia ja kapselointia, on ehdotettu ratkaisuksi. Emuloinnissa tavoitteena on jäljitellä tai matkia alkuperäistä käyttöympäristöä, ja kapseloinnissa ajatuksena on tallentaa tiedostojen lisäksi myös laitteet ja ohjelmat, joilla tiedostoja voi käyttää. Vaikka emuloinnilla ja kapseloinnilla voisikin olla käyttöä museoympäristössä, kuva-arkistoon ne soveltuvat huonosti. Digitaalinen tallenne on joka tapauksessa ainoa tallennusmuoto, jolla informaation pitkäaikainen säilytys on ylipäättään mahdollista – on vain huolehdittava tallenteen ja tallennusalan toimivuudesta.

ASIAKKAAKSI KUVA-ARKISTOON

Vaikka digitaalinen tallennus saattaa aiheuttaa museoihmisille päänvaivaa, kuva-arkiston asiakkaille se on pelkästään positiivinen asia. Museon tietokanta helpottaa kuvien hakua ja kuvien toimitus on nopeaa ja vaivatonta – ja kaikesta digitaalisuudesta huolimatta kuva-arkistosta voi tilata myös perinteisiä vedoksia. Kuva-arkiston tiloissa voi paitsi käyttää tietokantoja yleisöpöytäteillä, myös selata osoitteen ja aiheen mukaan luokiteltuja vedoksia. Kaupunginmuseolla on tavoitteena saada merkittävä osa kuvakokoelmia internetiin selailtavaksi ja käynnistää myös valokuvien verkkokauppa vuoden 2010 loppuun mennessä.

KUVA-ARKISTO palvelee Sofiankatu 4:ssä maanantaisin ja torstaisin klo 10–15 sekä joka kuukauden ensimmäisenä torstaina klo 10–18. Kesällä 22.6.–9.8. kuva-arkisto on kiinni.

Vanhojen tekstiilien säilyminen vaatii jatkuvaa huolenpitoa – ja joskus vaikeita päätöksiä.

Vuodevaate lepoon

Teksti: Maarit Jones, tekstiilikonservaattori

HIENOSTUNUT vaaleanpunainen morsiuspeite on ollut vuosikymmeniä pedattuna Ruiskumestarin talon kammarin katosvuoteeseen. Silkkiseen vanupeitteeseen on kirjailtu vuosiluku 1843, morsiusparin nimikirjaimet sekä Nynäs. Morsiuspeite on siirtynyt perintönä vuonna 1843 vihityn parin jälkeläisillä, ja sitä on käytetty viimeisen kerran ennen museoon lahjoittamista ristiäisissä vuonna 1959. Ruiskumestarin talossa vaaleanpunainen morsiuspeite on ollut näytteillä museon avaamisesta lähtien, pian 30 vuotta.

Pitkä näytteillääoloaika altistaa museoesineitä hitaalle kulumiselle ja vähittäiselle tuhoutumiselle. Kaupunginmuseon tekstiilikonservaattorin työnkuvaan kuuluvat varsinaisen konservoinnin lisäksi näyttelyesineiden huolto ja kunnan tarkkailu. Erityisesti orgaaninen luonnonmateriaali kuten silkki on altis moninaisille tuhoaville tekijöille. Näitä ovat materiaalin luonnollinen ikääntyminen, olosuhdemuutokset kuten valo, lämpö ja kosteus sekä toistuvat käsittelyt.

Ajan jäljet näkyvät hienossa, yli 150 vuotta vanhassa morsiuštäkissä: vaaleanpunainen silkki alkaa haurastua puhki.

Viimeisten näytteillääolovuosien aikana morsiuspeitteen vanhenemisprosessi on selvästi alkanut. Nyt on mietittävä, mitä peitteelle halutaan tehdä, jotta se säilyisi.

TEKSTIILIKONSERVAATTORIN KYSYMYKSET

Tekstiilikonservaattorina mietin, onko peite mahdollista korvata toisella museokokoelmiin kuuluvalla peitteellä. Onko peitteen konservointi mahdollista? Harkitaanko kopion tai mukaelman valmistamista?

Vastauksien saamiseksi kaupunginmuseon kokoelmien kaikki vanupeitteet päätettiin inventoida ja kuntokartoittaa. Inventoinnin tuloksena tiedämme, että museossa on yhteensä yhdeksän vanupeitettä 1800-luvulta. Kaksi näistä on morsiuspeitettä. Vanupeitteet ovat ikäänsä nähden hyvässä kunnossa, mutta niitä ei voi enää laittaa esille pitkäkestoisiin näyttelyihin.

Tekstiilin haurastumista voidaan hidastaa oikeanlaisilla olosuhteilla, ja siksi Ruiskumestarin talon morsiuspeite kannattaa sijoittaa lepoon kokoelmakeskukseen. Ikääntymisestä johtuvista syistä myöskään konservointi ei ole perusteltua.

VASTAUKSENA MORSIUSPEITTEEN MUKAELMA

Kaupunginmuseo on teettänyt vähän kopioita tai mukaelmia kokoelmastaan. Tähän ei ole ollut tarvetta, sillä kokoelma on melko nuori. Kaksisataa vuotta on tekstiilille kuitenkin vaikuttava ikä, ja materiaalien haurastuminen on luonnollista. On tullut aika pohtia uusia toimintamalleja tekstiilikokoelman säilyttämiseksi. Kopioiden tai mukaelmien valmistamista on perusteltua harkita nyt, kun tekstiilejä vielä on mahdollista käsitellä vaurioittamatta niitä lisää.

Alkuperäinen morsiuspeite lepää pian turvallisissa olosuhteissa kokoelmakeskuksen tekstiiliosastolla. Kun Ruiskumestarin talo avautuu joulukuksi 2009, katosvuoteen verhojen välistä pilkistää näyttelyyn sopiva, taidokkaasti toteutettu mukaelma morsiuspeitteestä.

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

Tt

Tutkijan työpöydältä

MUSEON TUTKIJAT KERTOVALT KIINTOISISTA ESINEISTÄ, KUVISTA JA HELSINGIN HISTORIAN ILMIÖISTÄ, JOIHIN HE OVAT TÖRMÄNNEET TYÖSSÄÄN.

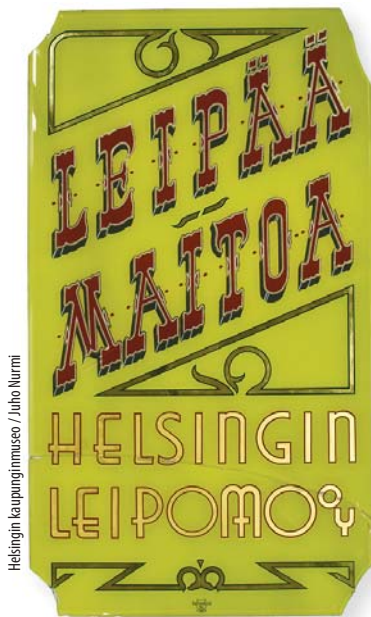
OIKEAN KONSERVOINTIMENETELMÄN löytäminen vaatii usein aikaa ja ongelman kypsyttelyä. Joskus parhaan, yleensä yksinkertaisimman ratkaisun oivallus tupsahtaa kuin tarjottimella eteen. Esimerkki tästä on lasikyltti, jonka näyttelyyn saaminen näytti aluksi vaurioiden vuoksi epätodennäköiseltä.

Helsingin Leipomon kyltti 1920-luvulta on meillä harvinainen esimerkki taidokkaasta ja ajan hengen mukaisesta mainoksesta. Leipomo toimii vieläkin nimellä Helsingin Leipä Oy.

Kyltti tuli saada kehystetyksi ja maalin vauriot paikatuksi. Helppo juttu, tuumi ajattelematon konservaattori. Maalaus oli kuitenkin heikosti kiinni lasissa, joten – yl-

PURUKUMILLAKO ME PAIKKAAMME SEN...

ESINEKONSERVAATTORIN OIVALLUS

Helsingin kaupunginmuseo / Juhani Nurmi

lätys – se imaisi paikkamaalin liuottimen itseensä ja irrotti vielä lisää maalipintaa. Mikään menetelmä ei toiminut, aikaa kului. Entäpä palojen liimaus yhteen? Se-

kään ei tulisi kysymykseen, sillä myös liiman liuotin imeytyisi vanhaan maaliin.

Ainakin kehystys olisi rutiinia, vaan eipä ollutkaan – lasin halkeama tuotti ongelmia. Hyvin yksinkertainen työ muuttui moni-ongelmaiseksi. Kehystykseen löytyi viimein ratkaisu. Työ jäi kuitenkin lepäämään ja odottamaan maalipaikkojaan.

Eräänä aamuna pieni oivallus toi ratkaisun. Ajatus maalata paperia ja laittaa se lasin alle paikattaviin kohtiin tuntui liian hyvältä ja yksinkertaiselta ollakseen totta. Tätä helppoa ja myös konservoinnin eettiset periaatteet täyttävää oivallusta sai vain odottaa viikkoja. Onneksi tällä kertaa työ saattoi kiireettä odottaa. ”Yksinkertainen on kaunista ja toimivaa” päti tässä tapauksessa. Konservoitu ja kehystetty kyltti on valmis ripustettavaksi näyttelyyn.

MARJA-LIISA HALONEN
konservaattori

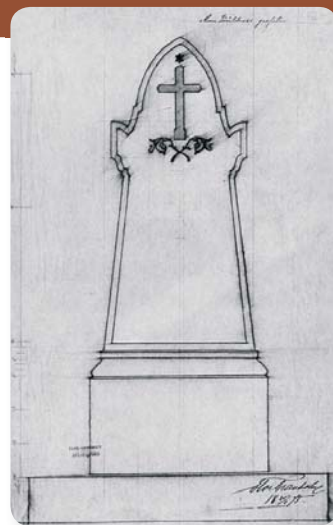
HAURAITA MUISTOJA

KAUPUNGINMUSEON vuoden 2008 vuosikirja Narinkka on nimeltään *Hauraita muistoja Helsingin hautausmailta*. Kootessani kirjan aineistoa kuvakokoelmien tietokannoista ja korttistoista kohtasin yli-arkkitehti Florentin Granholmin vuonna 1875 tekemän hautakivisuunnitelman, jota en ollut koskaan ennen varsinaisesti nähnyt.

Granholmin perhehauta Vanhan hautausmaan korttelissa 1 oli minulle tuttu. Haudalla on kolme muistomerkkiä, joista keskimäinen on Florentin ja Elise Granholmille omistettu, vasemmalla on neljän lapsen

hautakivi ja oikealla isovanhempien E. G. ja Eva Elisabeth Granholmin hautakivi. Se on heidän arkkitehtipoikansa suunnittelema. Erik Gustaf Granholm perusti piano-tehtaan Helsinkiin vuonna 1835. Tehdas oli Fredrikinkadun ja Lönnrotinkadun kulmassa ja toimi vuoteen 1866.

Kun vuosikautia käsittelee ja tutkii museoesineitä, valokuvia ja vanhoja papereita, tulevat niihin liittyvät henkilöt niin tutuiksi, että hautausmaalla kulkiessa heidän hautansa heti huomaa. Granholmin perheeltä kaupunginmuseon kokoelmassa on paitsi Florentin Granholmin piirustuksia ja hänen isänsä rakentamia taffelipianoja myös muistotaulu, jossa on neljän lapsen hiuksista valmistetuista uskon, toivon ja rakkauden vertauskuvista sommiteltu seppelä. Florentin

Granholmin ja hänen puolisonsa Elisen lapset kuolivat joulukuussa 1877 ja tammikuussa 1878.

MARJA PEHKONEN
tutkija

Outi Turpeinen

Laura Ukkosen tekstiili-installaatio kommentoi Horisontissa Helsinki -näyttelyä keväällä 2008.

KOKOELMIEN UUELLEENLATAUS

Taideteollisen korkeakoulun opiskelijat ovat jo monena vuonna tutustuneet kaupunginmuseoon ja oppineet katsomaan kriittisesti museonäyttelyitä ja niiden antamaa kuvaa menneestä. Opiskelijat ovat kiteyttäneet oivaltavat huomionsa taideteoksiksi, jotka on sijoitettu kommentteina osaksi museon näyttelyä.

Tänä keväänä opiskelijat tutustuvat kokoelmakeskuksiin ja luovat sitten omat tulkintansa museon kokoelmista. Taideopiskelijoiden tuoreisiin näkökulmiin voi tutustua Kokoelmien uudelleenlataus – Recharged collections -kommenttinäyttelyssä 1.–24.4.2009 museon päärakenuksessa, Sofiankatu 4.

MUISTOJEN HELSINGISSÄ JULKAISUKSI

Kaupunginmuseo tuotti Helsingin kaupunginteatterin aulaan *Muistojen Helsingissä* -valokuvanäyttelyn syventämään Kjell Westön *Missä kuljimme kerran* -romaanin näyttämösovitusta – olivathan museon valokuvat tärkeänä innoituksen lähteenä

Degerön kartano 1840-luvulla
Eric Westerlingin kivipiirroksessa.

1700-LUVUN KARTANOMUSIIKKIA ENSI KERTAA LEVYLLÄ

Degerön kartanossa Laajasalossa elänyt upseerintytär Ulrika Elisabet Taube sai 1767 lahjaksi nuottivihkon, johon on jäljennetty kymmeniä tuolloin suosittuja lauluja ja klaveerikappaleita. Borgå Gymnasiumin kirjastossa säilynyt nuottivihko avaa ainutlaatuisen näköalan aikakauden suomalaisten aateliskotien musiikkielämään ja ylhäissäätyisen neidon kasvatukseen, jossa musiikilla oli tärkeä osa. Kevätalvella ilmestyvä kaupunginmuseon äänilevysarjan toinen osa tarjoaa hyvin taustoitettua valikoimaa Ulrika Elisabet Tauben nuottivihkon parasta antia Metropolian nuorten muusikoiden raikkaina esityksinä.

Olof Sundström, 1934

myös kirjailijalle. Suuren suosion aivan sellaisenaankin saanut näyttely on tiivis johdatus 1900-luvun alkupuolen kiihkeästi kasvavan ja muuttuvan Helsingin kirkkaisiin valoihin ja syviin varjoihin. *Muistojen Helsingissä* -näyttelyyn voi tutustua kaupunginteatterissa näytösiltoina maaliskuun loppuun asti. Sitten näyttely julkaistaan kirjana yleisön toiveiden mukaisesti.

HALUATKO SOFIAN MAKSUTTA KOTIISI?

Tilaa lehti ja liity sähköpostilistalle osoitteessa www.helsinginkaupunginmuseo.fi

UUOSI 1809 KAHVILASSA

Sederholmin talon kustavilainen kahvila oli jymymenestys viime kesänä: talossa kävi kuudessa päivässä lähes 10 000 asiakasta ja 1700-luvun hengessä tehtyjä leivonnaisia myytiin likimain 4 000 annosta. Kaupunginmuseo ja Palmian kokous- ja juhlapalvelut tuottavat 8.–14.6.2009 jälleen historiallisen kahvilan, jonka aiheeksi on Suomen autonomian 200-vuotisjuhlan kunniaksi valittu tärkeä käännekohta 1809 ja sen heijastukset leivonnaisten maailmassa. Kahvilan ohjelmatuotantoon osallistuu samalla viikolla pidettävä *Les Lumières – Valistusajan kulttuurifestiivaali*, jonka kanssa kaupunginmuseo on tehnyt vuosien ajan yhteistyötä.

ESITE JOHDATTAU TURISTIT JUGEND-HELSINKIIN

Helsinki lukeutuu Euroopan hienoimpiin jugendkaupunkeihin, jossa kokonaiset kaupunginosat on rakennettu 1800–1900-lukujen vaihteessa kukoistaneen kansainvälisen *art nouveau* -tyylin hengessä. Jotta myös matkailijat löytäisivät Helsingin jugendaarteet, kaupunginmuseo on tuottanut yhteistyössä Suomen rakennustaiteen museon, Helsingin kaupungin matkailutoimiston ja Helsingin kaupungin liikennelaitoksen kanssa kahdeksalla kielellä julkaistun esitekartan kävely- ja ratikkareitteineen.

Helsingin kaupunginmuseo/Juha Nurmi

Helsingin kaupunginmuseo/Juha Nurmi

MUSEONYSTÄVIEN OHJELMAA

Helsingin kaupunginmuseon ystävät tarjoavat kevään mittaan tuttuun tapaan retkiä ja tutustumiskäyntejä. Ohjelmassa ovat muun muassa tutustuminen Hakasalmen huvilan kiintoisaan ”Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa” -näyttelyyn ja retket Sipoon vanhalle kirkolle sekä Tarvaspähän ja Villa Elfviin.

Museonystäviin voi liittyä kaupunginmuseon kotisivujen Palvelut-sivun kautta tai noutamalla liittymislomakkeen jostakin museon näyttelypisteestä.

Brief *in English*

by Jere Jäppinen, curator

IN HER LEADING ARTICLE, museum director Tiina Merisalo rejoices about the phenomenal increase in the number of visitors – in 2008, by the beginning of December almost 140,000 people had visited our museums. The doubling of the visitor rate is mainly due to the newly introduced free entry, but also intensified marketing has surely had an impact. The director stresses the Museum's role in bringing life to Helsinki's historic centre giving as an example the Gustavian Café in the Sederholm House, which attracted almost 10,000 visitors in just six days last June.

THE WORKER HOUSING MUSEUM, one of our most charming filials, presents the homes and lives of worker families in Helsinki and the history of the Finnish everyday life in the 20th century. This cosy museum, located in a wooden worker apartment house built in 1909, has a uniquely genuine atmosphere as the lively home interiors are based on the true stories of the inhabitants. The museum, which has been gently restored and refurbished, will be reopened in June 2009.

FROM FEBRUARY UNTIL AUGUST, the Hakasalmi Villa will host a guest exhibition about the history and culture of the European Roma. The exhibition, created by the Luxemburg City History Museum, has a consciously provocative name "Watch out, Gypsies! The History of a Misunderstanding". Both the content and design are bold and innovative. The aim is to encourage the visitors to study their own fears and prejudices concerning this minority that has lived in Europe since the Middle Ages and yet has remained virtually unknown to the majority. In Helsinki, the history and culture of the Finnish Roma is emphasized, as they differ in many ways from the other European countries.

THE PROTECTION of the built heritage and cultural environment concerns all of us according to the Finnish constitution.

In practice, ignorance, neglect and blindness to the historical values of the environment often cause serious damage to this ir retrievable treasure. In Finland, the huge majority of the buildings are relatively new, and thus each old house is a unique testimony of the past. In many cases, it is not difficult to preserve the cultural value of a building. Knowledge of the suitable technical solutions, generously shared by the museums, as well as simple caretaking procedures prevent decay and often also provide beautiful and cost-efficient results. State subsidies are available for the renovation of old houses.

HELSINKI, though a capital, was the biggest agriculturalist in Finland until the 1950–60s, when most of its fields were turned into suburbs. The city still owns two farms, which is also reflected in the Museum's collections. A tractor is a demanding exhibit: it is big and so heavy that its old tyres hardly can support it. And try to cleanse a tractor like a conservator does – with a small brush...

AS MOST MUSEUMS, the City Museum has recently begun to see its visitors as customers and to tailor its numerous services according to the wishes of the various customer segments: male and female, young and old, Finnish and foreign, face-to-face and virtual customers. The Museum has answered to this challenge by restructuring a new unit, dedicated to the improvement of customer service and lead by a broadly experienced expert. The aim is to carefully study the customer feedback and develop the services, eg. opening hours, to better meet the expectations.

DIGITAL PHOTOGRAPHY has made producing, transporting and storing huge amounts of pictures easier than ever and

Wandering Gypsies in their colourful carriages are a popular, romanticised image, but has it anything to do with the reality of the present-day Roma people and their lives? Learn more about the history and culture of the European Roma in the Hakasalmi Villa.

the number of photos soars unimaginably fast. From the museums' point of view, the main question is: how to ensure the preservation of at least a part of this wealth of historical documents? Digital photos are easily lost without the development of more sustainable storage technology. In museums, digital scanning has proved to be very useful in saving the information in fragile old photos and negatives from deterioration. Digital photo archives allow searching pictures very efficiently, but the vast quantity and complexity of the contents require a refined index system.

A BEAUTIFUL BRIDAL QUILT from 1843, covered with pink silk, has been exhibited in the Burgher's House ever since the opening in 1980. Almost 30 years of exhibition have been stressful to the old object and now, after a long consideration, the Museum's textile conservator has decided that the decay can be stopped only by storing the quilt appropriately and replacing it with a copy.

MUUTTUVA SURUJUHLA

Yhtä juhlaa -näyttelyn oheisohjelmassa tutustutaan suomalaisen juhkakulttuuriin erilaisiin, myös vähemmän tunnettuihin puoliin. Hautajaisiin ja niihin liittyviin muuttuviin tapoihin syvennytään Sederholmin talossa 4.2.2009 klo 18–20.

RAKKAUDEN RASTIT

Ystävänpäivän aattona, perjantaina 13.2.2009 klo 18–21, kaupunginmuseo tarjoaa sinkuille, lempiväisille ja vanhoille pareille tilaisuuden testata ja treenata hakkailutaitojaan monen vuosisadan tyyliin.

ROMANIEEN KANSALLISPÄIVÄ

Harva tuntee romanien lipun saati kansallispäivän 8.4., jolloin romanilippu kohoaa Hakasalmen huvilan salkoon ja kaupunginmuseo esittelee klo 15–20 Suomen romanikulttuuria, muun muassa romanilauluja, romanipukujen valmistusta ja käsitöitä.

TAPAHTUMAKALENTERI TAMMIKU–ELOKUU 2009

KAIKKIIN TAPAHTUMIIN ON VAPAA PÄÄSY.

TAMMIKU

- to 8.1.** *Tieteiden yö* Sofiankatu 4:ssä klo 17–22.
- ke 14.1.** *Tataarien teeilta* Sederholmin talossa klo 18–20.
- ke 21.1.** Seniorikansalaisten muistelutuokio Sederholmin talossa klo 13–15: *Unohtumattomat hautajaiset*.

HELMIKUU

- su 1.2.** Yleisöopastus klo 14 *Tyylikästä*-näyttelyssä Tuomarinkylän museossa.
- ke 4.2.** Esitelmä Sederholmin talossa klo 18–20: *Muuttuva surujuhla*.
- to 5.2.** Yleisöopastus ruotsiksi klo 15 *Yhtä juhlaa* -näyttelyssä Sederholmin talossa.
- pe 13.2.** *Rakkauden rastit* -tapahtuma Sofiankatu 4:ssä klo 18–21.
- su 15.2.** Yleisöopastus klo 15 *Varokaa, mustalaisia!* -näyttelyssä Hakasalmen huvilassa.
- to 19.2.** Esitelmä Hakasalmen huvilassa klo 18: *Silkkiä, pitsiä, samettia – Suomen romanien pukeutumisen historiaa* – romaniasiain suunnittelija Henna Huttu.

MAALISKUU

- su 1.3.** *Kodin vanhat hopeat* -työpaja Tuomarinkylän museossa klo 14–16.
- ke 4.3.** Seniorikansalaisten muistelutuokio Sederholmin talossa klo 13–15: *Tupaantuliaiset*.
- to 5.3.** Esitelmä Hakasalmen huvilassa klo 18: *Mustalaisten unohdetut kärsimykset* – kirjailija Veijo Baltzar.
- su 8.3.** Sibelius-Akatemian oppilaskonsertti klo 14 Tuomarinkylän museossa.
- su 15.3.** Yleisöopastus klo 15 *Varokaa, mustalaisia!* -näyttelyssä Hakasalmen huvilassa.
- to 19.3.** Esitelmä Hakasalmen huvilassa klo 18: *Suomen romanit – 500 vuoden selviytymistäistelu* – dosentti Panu Pulma.
- su 22.3.** Yleisöopastus ruotsiksi klo 15 *Varokaa, mustalaisia!* -näyttelyssä Hakasalmen huvilassa.
- su 22.3.** Yleisöopastus klo 15 *Horisontissa Helsinki* -näyttelyssä Sofiankatu 4:ssä.

HUHTIKUU

- to 2.4.** Esitelmä Hakasalmen huvilassa klo 18: *Romanit ja valtaväestö: väärinymmärryksen historiaa ja nykypäivää* – VTM Miika Tervonen.

- to 2.4.** *Kevään koululauluja*. Yhteislauluilta Koulumuseossa klo 18–20.
- la 4.4.** *Pääsiäisaskartelua* koko perheelle klo 12–15 Lastenmuseossa.
- su 5.4.** Yleisöopastus klo 15 *Varokaa, mustalaisia!* -näyttelyssä Hakasalmen huvilassa.
- ke 8.4.** *Romanien kansallispäivän tapahtuma* klo 15–20 Hakasalmen huvilassa.
- su 19.4.** *Sibelius-Akatemian oppilaskonsertti* klo 14 Tuomarinkylän museossa.
- su 26.4.** Yleisöopastus ruotsiksi klo 15 *Horisontissa Helsinki* -näyttelyssä Sofiankatu 4:ssä.

TOUKOKUU

- su 3.5.** Yleisöopastus ruotsiksi klo 15 *Varokaa, mustalaisia!* -näyttelyssä Hakasalmen huvilassa.
- ke 6.5.** Seniorikansalaisten muistelutuokio Sederholmin talossa klo 13–15: *Yllätyskemu*.
- la 9.5.** Äitienpäiväaskartelua koko perheelle klo 12–15 Lastenmuseossa.
- ke 13.5.** *Viuhkakielen tehokurssi* klo 18 Sederholmin talossa.
- to 14.5.** *Keväinen leikkipäivä* Tuomarinkylässä klo 10–13.
- pe 15.5.** *Sofian päivä*. Keväinen katujuhla klo 12–16 Katumuseossa.
- su 17.5.** *Keväinen kasviretki* klo 14–16 Tuomarinkylän kartanon maisemissa.

KESÄKUU

- su 7.6.** Yleisöopastus klo 14 *Tyylikästä*-näyttelyssä Tuomarinkylän museossa.
- 8.–14.6.** Vuoden 1809 kahvila Sederholmin talossa.
- pe 12.6.** Työväenasuntomuseon avajaisjuhla klo 12–16.

ELOKUU

- pe 21.8.** *Taiteiden yö* Helsingin kaupunginmuseossa *Horisontissa Helsinki* -näyttely on auki klo 17–22. Sederholmin talossa *Yhtä juhlaa* -näyttely on auki klo 17–22. Hakasalmen huvilassa *Varokaa, mustalaisia!* -näyttely on auki klo 17–22. Tuomarinkylässä ohjelmaa koko perheelle klo 17–21.
- la 22.8.** *Koskipäivä* klo 10–15 Voimalamuseossa.

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO – MUSEOT JA NÄYTTELYT TAMMIKUU–ELOKUU 2009

	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO Sofiankatu 4, puh. 3103 6630. Auki ma–pe klo 9–17 sekä to klo 9–19, la–su klo 11–17. Museokaupan aukioloajat ovat samat. Kuva-arkisto on auki ma ja to klo 10–15 sekä kuukauden ensimmäisenä torstaina klo 10–18, kiinni 22.6.–9.8.	Kaupunginmuseon päärakennuksessa (tavaratalo vuodelta 1913) on esillä ”Horisontissa Helsinki” -näyttely, joka kertoo selkeästi ja tyylikkäästi kaupungin vaiheista 450 vuoden aikana. Kino Engel 2:ssa esitetään Helsinki-aiheisia filmejä. 1.–24.4. Kommenttinäyttely: Kokoelmien uudelleenlaatus 6.5.–31.7. Pienoisnäyttely: Kokemäenjokilaakson kulttuuriympäristöjä
	KATUMUSEO Sofiankatu, auki läpi vuorokauden.	Ikivanha Sofiankatu Helsingin sydämessä on tunnelmallinen ulkoilmamuseo, joka esittelee katukiveyksiä ja kadunkalusteita 1700-luvun lopulta 1930-luvulle.
	HAKASALMEN HUVILA Mannerheimintie 13, puh. 3107 8519. Auki 11.2.–30.8.2009 ke–su klo 11–17 sekä to klo 11–19, kiinni 5.1.–10.2.	Finlandia-talon vieressä, elegantissa 1840-luvun huvilassa avautuu helmikuussa Euroopan romanien vaiheista ja kulttuurista kertova vierailunäyttely ”Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa” . Tietoisen haastavasti nimetty näyttely etsii uutta sekä sisällöllään että ulkoasullaan ja rohkaisee kävijää tutkimaan omia pelkojaan ja ennakkoluulojaan.
	SEDERHOLMIN TALO Aleksanterinkatu 18, puh. 3103 6529. Auki 13.9. asti ke–su klo 11–17.	Kantakaupungin vanhimmassa talossa on 13.9. asti ”Yhtä juhlaa” -näyttely, joka kertoo Helsingin värikkäistä ja moninaisista juhlarinteistä.
	RUISKUMESTARIN TALO Kristianinkatu 12, puh. 3107 1549 tai 3103 6630. Auki 3.6.–30.8. ke–su klo 11–17.	Kantakaupungin vanhin paikallaan säilynyt puutalo vuodelta 1818 on sisustettu 1860-luvun pikkuporvarikodiksi.
	RATIKKAMUSEO Töölönkatu 51 A, puh. 3103 6630. Auki ma–su 11–17.	Helsingin vanhin raitiovaunuhalli (vuodelta 1900) on osa Kulttuuritehdas Korjaamo. Ratikkamuseon näyttely ”Vuosisadan ratikkamatka” tarkastelee Helsingin raitiovaunujen vaiheita matkustajan näkökulmasta.
	KOULUMUSEO Kalevankatu 39–41, puh. 3108 7066 tai 3103 6493. Auki 31.5. asti la–su klo 11–17 Arkisin ryhmiä sopimuksen mukaan.	Kahteen 1830–40-luvun puutaloon sijoitettu museo esittelee Helsingin koululaitoksen historiaa. Esillä on luokahuoneita, opetusvälineitä ja valokuvia. Ryhmille pidetään vanhanajan oppitunteja.
	TUOMARINKYLÄN KARTANOMUSEO Tuomarinkyläntie 7, puh. 3107 1568. Auki ke–su 11–17.	Tuomarinkylän kartano (1790-luvulta) sijaitsee peltojen keskellä Pohjois-Helsingissä. Päärakennuksen ”Tyylikästä” -näyttely esittelee sisustustyyliä barokista funkikseen kaupunginmuseon hienon huonekalu- ja koriste-esinekokoelman avulla.
	LASTENMUSEO Tuomarinkyläntie 7, puh. 3107 1568. Auki ke–su 11–17.	Tuomarinkylän kartanomuseon sivurakennuksessa on Lastenmuseo, jonka ”Mammutista marsuun” -näyttely kertoo Helsingin eläimistä kautta aikain, niin tutuista kotieläimistä kuin kaukomaiden eläinvieraistakin.
	VOIMALAMUSEO Hämeentie 163, puh. 3108 7064 tai 3103 6630. Opastusvaraukset puh. 728 8440. Auki 3.6.–30.8. ke–su klo 11–17.	Museo sijaitsee Helsingin kaupungin syntysijoilla Vanhassakaupungissa Vantaanjoen suulla. Vesilaitoksen turbiinipumppulaitos ja höyryvoimala sekä mylly tutustuttavat alueen vuosisataisiin teollisuusperinteisiin. Samalla retkellä voi tutustua myös läheiseen Tekniikan museoon.
	TYÖVÄENASUNTOMUSEO Kirstinkuja 4, puh. 3107 1548 ja 3103 6630. Auki 12.6.–27.9. ke–su klo 11–17.	Linnanmäen juurella sijaitseva tunnelmallinen museo esittelee 1900-luvun helsinkiläisten työläiskotien elämää, joka heijastaa kaikkien suomalaisten arkipäivän historiaa. Hellävaroin korjattu ja uudistettu museo avautuu uudelleen kesäkuussa 2009.

Helsingin kaupunginmuseon kaikkiin kohteisiin on aina vapaa pääsy.
Museot ja Museokauppa ovat kiinni 1.1., 6.1., 10.–13.4., 1.5., 21.5. sekä 19.–21.6.

Helsingin kaupunginmuseo
PL 4300
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
Puh. (09) 3103 6630, fax (09) 3103 6664
www.helsinginkaupunginmuseo.fi

Helsingfors stadsmuseum
PB 4300
00099 HELSINGFORS STAD
Tfn (09) 3103 6630, fax (09) 3103 6664
www.helsingforsstadsmuseum.fi

Helsinki City Museum
P.O. Box 4300
FI-00099 CITY OF HELSINKI
Tel. +358 9 3103 6630, fax +358 9 3103 6664
www.helsinkicitymuseum.fi